

**SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS
BETÄNKANDE 3/2014 rd**

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 26 november 2013 regeringens proposition med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen (RP 199/2013 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (GrUU 5/2014 rd) återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Riitta-Maija Jouttimäki och medicinalråd Helena Vormaa, social- och hälsovårdsministeriet
- referendarieråd Arja Myllynpää, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)

- polisdirektör Seppo Kolehmainen, Polisstyrelsen
- överinspektör Jenni Ahtiainen, Regionförvaltningsverket i Södra Finland
- överläkare Antti Hemmi, Samkommunen Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt
- jurist Merja Karinen, Centralförbundet för Mental Hälsa
- jurist Jean-Tibor IsoMauno, Finlands Kommunförbund
- hälsopolitisk expert Mervi Kattelus, Finlands Läkarförbund
- utvecklingsdirektör Kristian Wahlbeck, Föreningen för Mental Hälsa i Finland
- generalsekreterare Hanna-Mari Alanen, Psykiaterföreningen i Finland
- verkställande direktör Merja Hirvonen, Terveyspalvelualan Liitto ry
- ordförande Kati Liukko, Valtakunnallisen kansanterveystyön johtajien verkosto
- juris licentiat Riitta-Leena Paunio.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslår regeringen att mentalvårdslagen ändras så att också andra läkare än en legitimerad läkare i tjänsteförhållande, under de förutsättningar som föreskrivs i lagen, ska kunna skriva observationsremiss. Även en medicine studerande som med stöd av lagstiftningen om yrkesutövning sköter läkaruppgifter ska som

ett led i hälsovårdscentralläkares skyldighet att ingripa få skriva en observationsremiss. Det föreslås att en observationsremiss (M1) definieras i mentalvårdslagen så att den avser ett av läkaren undertecknat utlåtande om en patients behov av vård oberoende av sin vilja. Observationsremissen ska i enlighet med den gällande lagen

innehålla ett motiverat ställningstagande till om förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja uppfylls.

Handräckning av polisen för att t.ex. transportera en patient till en hälsovårdscentral eller ett sjukhus ska dock också i fortsättningen kunna begäras endast av en läkare i tjänsteförhållande. Andra läkare än en läkare i tjänsteförhållande kan dock underrätta hälsovårdscentralen eller sjukhuset om en person som sannolikt är i behov av vård oberoende av sin vilja för att denne ska hämtas för undersökning eller för att handräckning ska begäras.

Det föreslås att mentalvårdslagen också ändras så att en patient som är intagen för vård oberoende av sin vilja ska ges tillfälle att få en bedömning av behovet av vård av en i förhållande till sjukhuset utomstående läkare innan beslut

om fortsatt vård fattas. Sjukhuset ska se till att en utomstående läkare kallas på plats för att undersöka patienten och ge utlåtande. Patienten ska ges möjlighet att på egen bekostnad och av en läkare som patienten valt själv begära ett utlåtande. Patienten ska dessutom ges möjlighet att få förutsättningarna för fortsatt vård bedömda medan vården pågår.

Genom de föreslagna bestämmelserna görs det straffrättsliga och skadeståndsrättsliga ansvaret klarare i de situationer där en läkare som inte är anställd i tjänsteförhållande utövar offentlig makt med stöd av lagen. En bedömning av en utomstående läkare stärker patientens rättigheter vid det beslutsfattande som gäller fortsatt vård oberoende av patientens vilja.

Lagen avses träda i kraft den 1 april 2014.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Allmänt

Målet med propositionen är att observationsremiss ska kunna skrivas ut så att vårdbehövande får vård oberoende av hur vården ordnas och tillhandahålls. Samtidigt ska patientens övriga grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses fullt ut i den omfattning det är möjligt. Lagförslaget förtydligar läkarnas ansvar när de utövar offentlig makt.

För att psykiatrisk vård ska kunna ordnras oberoende av patientens vilja krävs det att en läkare gör en bedömning i fyra steg av personens tillstånd och förutsättningarna för att ordinera vård. Patienten måste få en observationsremiss och tas in för observation på sjukhus. Läkaren ska skriva ett utlåtande utifrån observationen och ett beslut om vård ska fattas. Beslutet om vård kan överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Enligt lagförslaget behöver en läkare inte längre vara anställd i tjänsteförhållande för att få skriva ut observationsremiss, utan också läkare i arbetsavtalsförhållande eller

till exempel psykiatrer med privatmottagning ska få göra det.

Regeringen vill förbättra rättssäkerheten genom att patienten på begäran ska kunna få en bedömning av om förutsättningarna för fortsatt vård mot patientens vilja uppfylls och den ska göras av en läkare som är utomstående i förhållande till det behandlande sjukhuset. Patienten ska också kunna begära en bedömning av en utomstående läkare på egen bekostnad.

Social- och hälsovårdsutskottet anser de föreslagna ändringarna vara motiverade och tillstyrker dem, men med preciseringarna nedan. Den planerade stora strukturreformen inom social- och hälsovården kräver att också behovet av att se över mentalvårdslagen bedöms. Det är viktigt att bedömningen och nödvändiga ändringar i mentalvårdslagen görs så snart som möjligt efter vårdreformen.

Remiss för observation

Med observationsremiss avses ett utlåtande som är undertecknat av en läkare och gäller behovet av vård oberoende av patientens vilja. Observationsremissen är det första steget i ett förfarande

i flera steg som kan resultera i att patienten remitteras till sjukhus, läggs in för observation, får ett utlåtande om observationen och tas in för vård oberoende av sin vilja.

I sitt utlåtande anser grundlagsutskottet att observationsremissen inte bara innebär att bedöma den medicinska vården utan också att inneha en offentlig förvaltningsuppgift. Grundlagsutskottet anser dock att en observationsremiss inte har så stora rättsverkningar att befogenheter som ges andra än läkare i tjänsteförhållande måste likställas med att utöva betydande offentlig makt. Enligt grundlagsutskottet uppfyller bestämmelserna också i övrigt förutsättningarna i 124 § i grundlagen för att anförtro någon annan än myndigheter förvaltningsuppgifter. Social- och hälsovårdsutskottet anser lagförslaget vara rationellt. Utskottet föreslår att 9 a § preciseras för att det tydligare ska framgå att en legitimerad läkare inom både privat och offentlig hälso- och sjukvård har rätt att skriva observationsremiss.

Enligt lagförslaget får också en medicine studerande i tjänsteförhållande på en hälso- och vårdcentral skriva observationsremiss, om han eller hon på grundval av förordningen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården har rätt att tillfälligt arbeta som läkare under ledning och överinsyn av en legitimerad läkare. Enligt den föreslagna 9 a § ska andra än läkare i tjänsteförhållande vara legitimerade läkare. När man beaktar de aspekter av de grundläggande fri- och rättigheterna som är kopplade till observationsremisser anser utskottet att det vid en övergripande reform av mentalvårdslagen ytterligare måste bedömas om också en medicine studerande som tillfälligt arbetar som läkare på en verksamhetsenhet inom privat hälso- och sjukvård ska ha rätt att skriva observationsremiss. Det skulle ge alla som utövar läkaryrket likvärdig rätt att skriva observationsremiss samtidigt som det skulle förtydliga situationen på hälso- och vårdcentralerna.

Handräckning och intagning för observation

Det är uppenbart att alla de lösningar som innebär väsentligt ingrepp i den personliga friheten

eller integriteten enligt 7 § i grundlagen (t.ex. intagning för observation, inläggning för vård och begäran om handräckning) innefattar betydande utövning av offentlig makt, ansåg grundlagsutskottet. Den typen av uppgifter kan enligt 124 § i grundlagen bara anförtros myndigheter.

Grundlagsutskottet påpekade att bestämmelserna tillåter att det kan gå så att en läkare i tjänsteförhållande inte har hunnit undersöka patienten när han eller hon hämtas, i sista hand med handräckning från polisen, för att tas till hälso- och vårdcentral eller sjukhus. Enligt grundlagsutskottet är det viktigt att se till att läkaren i tjänsteförhållande har faktiska möjligheter att försäkra sig om att villkoren för vård är uppfyllda, när han eller hon beslutar begära handräckning.

Det är angeläget att den som behöver vård oberoende av sin vilja får vården så snabbt och smidigt som möjligt, påpekar social- och hälsovårdsutskottet. I olika delar av servicesystemet kan det förekomma att patienten på grund av sin psykiska sjukdom sannolikt är en fara för sig själv eller andra och att det behövs handräckning från polisen för att transportera personen till sjukhus. Det måste därför finnas tydliga och smidiga procedurer för att få tag på en läkare i tjänsteförhållande eftersom grundlagens bestämmelser om kraven för att få ingripa i någons personliga frihet och integritet utgår från att den som begär handräckning är anställd i tjänsteförhållande. Vidare är det viktigt att tjänsteläkaren får nödvändiga uppgifter om patienten för att kunna begära handräckning. Följaktligen bör det nog följas upp hur lagstiftningen fungerar i detta hänseende.

Vidare ansåg grundlagsutskottet det viktigt att en läkare i tjänsteförhållande så snabbt som möjligt undersöker förutsättningarna att ta in en patient för observation när han eller hon kommer med observationsremiss. Social- och hälsovårdsutskottet påpekar att det i dessa fall handlar om patienter som behöver hjälp via jouren och som måste undersökas enligt de medicinska prioriteringarna så snart de har kommit till sjukhuset.

Detaljmotivering

9 a §. Utskottet föreslår en del språkliga justeringar och ett nytt 3 mom. Av de skäl som anförs i den allmänna motiveringen förtydligar utskottet i 3 mom. att den läkare som begär handräddning av polisen fortfarande ska vara en läkare i tjänsteförhållande inom den offentliga hälso- och sjukvården. Med hänvisning till syftet med propositionen preciserar utskottet i 4 mom. att en annan läkare inom den offentliga eller privata hälso- och sjukvården än en legitimerad läkare i tjänsteförhållande också får skriva observationsremiss.

9 b §. Utskottet föreslår att begreppet sjukhus preciseras till att läkaren får underrätta hälsovårdscentralen eller någon annan jourhavande kommunal enhet inom hälso- och sjukvården om en vårdbehövande person.

12 a §. Utskottet föreslår att 1 mom. preciseras till att det med en utomstående läkare avses en läkare som är utomstående i förhållande till det

behandlande sjukhuset. Därmed kan en läkare på ett annat sjukhus inom samma sjukvårdsdistrikt bedöma behovet av vård. Dessutom föreslår utskottet att den sista meningen i 2 mom. stryks eftersom den inte behövs.

12 d §. Enligt bestämmelsen kan man låta bli att göra en bedömning av förutsättningarna för fortsatt vård på begäran av patienten i de fall som avses i paragrafen. Utskottet föreslår att bestämmelsen kompletteras med att skälet till att ingen bedömning görs ska skrivas in i journalhandlingarna.

Ikraftträdandebestämmelsen. Utskottet föreslår att ikraftträdandebestämmelsen ändras så att ikraftträdandedagen fylls i när lagen stadfästs.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslaget med ändringar (Utskottets ändringsförslag).

Utskottets ändringsförslag**Lag****om ändring av mentalvårdslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i mentalvårdslagen (1116/1990) 29 §,

ändras 9, 12, 17 och 31 §, av dem 12 och 17 § sådana de lyder i lag 1066/2009, samt

fogas till lagen nya 9 a, 9 b, 9 c, 12 a, 12 b, 12 c, 12 d, 23 a och 31 a § som följer:

9 §
(Som i RP)

9 a §

Remiss till observation och hälsovårdscentralläkarens skyldighet att ingripa

En läkare i tjänsteförhållande som arbetar vid en hälsovårdscentral ska skriva en observationsremiss och förpassa patienten till sjukhus för undersökning, om läkaren på basis av sin under-

sökning *konstaterar* att förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja sannolikt finns. I samband med undersökningen ska det utredas om det i patientens hemkommun finns andra tillgängliga tjänster som med beaktande av patientens vårdbehov är lämpliga och tillräckliga, om det inte är uppenbart att de andra tjänsterna inte är lämpliga eller att de är otillräckliga.

(2 mom. som i RP)

Enligt vad som föreskrivs i 31 § 1 mom. kan en läkare som avses ovan i 1 och 2 mom. begära handräckning av polisen när en patient ska föras till hälsovårdscentralen, ett sjukhus eller någon annan sjukvårdsenhet. (Nytt 3 mom.)

En annan än en i 1 och 2 mom. avsedd legitimerad läkare som är verksam inom den offentliga eller privata hälso- och sjukvården kan skriva en observationsremiss om läkaren på basis av sina undersökningar *konstaterar* att förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja sannolikt finns. I samband med undersökningen ska lämpligheten och tillräckligheten av de andra tjänsterna utredas i enlighet med 1 mom.

9 b §

Anmälan om en person som är i behov av vård

Om en läkare anser det vara nödvändigt att förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja bedöms (*utesl.*), får läkaren trots skyldigheten att iaktta sekretess underrätta hälsovårdscentralen eller *någon annan jourhavande kommunal enhet inom hälso- och sjukvården* om den som sannolikt uppfyller förutsättningarna för beslut om vård oberoende av sin vilja för att personen ska hämtas för undersökning eller för att handräckning ska begäras.

(2 mom. som i RP)

9 c och 12 §
(Som i RP)

12 a §

Utomstående bedömning

För en patient som tagits in för vård oberoende av sin vilja ska sjukhuset på patientens begäran ordna möjlighet att av en utomstående och i förhållande till det *behandlande* sjukhuset oberoende läkare få en bedömning och ett utlåtande om behovet av vård innan beslut om fortsatt vård fattas. Sjukhuset ska informera patienten om hans eller hennes möjlighet att få en bedömning av en utomstående läkare. Den utomstående läkaren ska stå i tjänsteförhållande och vara specialist i psykiatri eller legitimerad läkare som är insatt i psykiatri.

Sjukhuset kallar den utomstående läkaren för att undersöka patienten och ge sitt utlåtande om huruvida förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja fortfarande finns. För utlåtandet har den utomstående läkaren rätt att bekanta sig med journalhandlingarna för den som ska undersökas. (*Utesl.*)

(3 mom. som i RP)

12 b och 12 c §
(Som i RP)

12 d §

Bedömning av förutsättningarna för fortsatt vård medan vården pågår

Den som tagits in för vård ska ha möjlighet att få förutsättningarna för fortsatt vård bedömda under den tid vården pågår, även innan maximitiden gått ut. En bedömning behöver inte göras om det har gått en kort tid från patientens senaste begäran och det är uppenbart att det inte har skett någon förändring i patientens tillstånd. *Skälet till att ingen bedömning görs ska skrivas in i journalhandlingarna.*

17, 23 a, 31 och 31 a §
(Som i RP)

ShUB 3/2014 rd — RP 199/2013 rd

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 25 april 2014

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Juha Rehula /cent
vordf. Anneli Kiljunen /sd
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna (del-
vis)
Sanni Grahn-Laasonen /saml
Johanna Jurva /saf
Laila Koskela /saf
Merja Kuusisto /sd

Sanna Lauslahti /saml
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Lasse Männistö /saml
Hanna Mäntylä /saf
Hanna Tainio /sd
Lenita Toivakka /saml
Anu Vehviläinen /cent
Erkki Virtanen /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Harri Sintonen.